

Оксана Пришляк,

кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Проблема ціннісних орієнтацій є однією із пріоритетних у сучасній науці, особливо в умовах кардинальних змін, які відбуваються в нашій країні. Перед системою освіти поставлено складні завдання: забезпечити у процесі професійної підготовки не тільки певний освітньо-кваліфікаційний рівень, але й сформувати систему ціннісних орієнтацій – громадянських, корпоративних і особистісних. Адже власне молодому поколінню належить в майбутньому впроваджувати в реальному житті пріоритети розвитку кожної окремої особистості, суспільства, нації, людства у цілому.

Представниками різних наукових течій активно ведеться пошук осмислення суті й структури ціннісних орієнтацій, концепцій їх формування. Проблему ціннісних орієнтацій особистості розкрито як у роботах зарубіжних дослідників (М. Вебер, А. Маслоу, Т. Парсонс, М. Рокіч, Е. Фромм та ін.), так і українських дослідників (М. Боришевський, П. Ігнатенко, Т. Кириленко, В. Клименко, С. Максименко, І. Маноха, В. Роменець, Т. Яценко та ін.). Учені І. Бех, Т. Бутківська, Н. Логвінова, Л. Ломако, О. Светличний, О. Сухомлинська, О. Фанталова, А. Фролова та ін. досліджують особливості становлення ціннісних орієнтацій у молодих людей. Проблема формування ціннісних орієнтацій у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у сучасних умовах набуває особливого значення.

Виходячи з необхідності комплексного вивчення процесу формування особистості майбутнього педагога, умов, що визначають успішність цього процесу, вплив різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників, можна визначити основні фактори, що мають вирішальний вплив на становлення ціннісних орієнтацій. Одним із провідних факторів є зовнішнє середовище непрямої дії, яке впливає через досягнення світової науки, у тому числі системи освіти зарубіжних країн. Другим фактором є зовнішнє середовище прямої дії. Висока залежність від фінансування оплати праці державою. Людина не може змінити свою природу: виконувати свої професійні обов'язки за умови низької оплати праці та незадоволення базових потреб. Третім фактором є внутрішнє середовище системи: неформальні стосунки та традиції, що впливають на формування ціннісно-орієнтаційної єдності членів групи. Ізольованість від батьків та соціального середовища, у якому проходило виховання та становлення особистості, повна або часткова відсутність будь-якої

сторонньої підтримки ускладнює адаптацію та провокує зміни ціннісних орієнтацій особистості. Четвертим фактором є об'єкти діяльності. Динаміка процесу формування готовності до професійної діяльності студентської спільноти є однією із важливих складових становлення ціннісних орієнтацій. П'ятим фактором є самі суб'єкти діяльності. Характерні риси юнацького віку – безкомпромісність оцінок і суджень, емоційна чутливість, максималізм – створюють специфічні умови засвоєння майбутніми педагогами системи певних цінностей. Окрім того, зауважимо, що юнацький вік є сенситивним для формування ціннісних орієнтацій, що істотно впливає на становлення світогляду і професійних інтересів.

Особливості системи ціннісних орієнтацій особистості студента/студентки зумовлені впливом об'єктивних (стать, рівень матеріального забезпечення, місце проживання, друзі) і суб'єктивних (рівень життєвих домагань, цільова установка, особистісна спрямованість, сформованість емоційно-вольової сфери та ін.) чинників. У процесі оволодіння майбутнім фахом більшої ваги набувають цінності, пов'язані з професійною діяльністю, активним діяльним життям та міжособистісними стосунками з друзями та в сім'ї, що є свідченням тісного взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та особистісної зрілості індивіда. Однак, для більшості студентства характерний низький рівень сформованості диференційованої структури ціннісних орієнтацій, внаслідок чого молоді люди відчувають труднощі у визначенні для себе конкретних цілей життя, виборі відповідних засобів їх досягнення.

Як свідчить аналіз опрацьованої нами літератури і проведеного нами дослідження, студентство орієнтоване на загальнолюдські цінності особистого щастя (здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, матеріально забезпечене життя). Рівень значущості цінностей індивідуальної самореалізації у них є надзвичайно низьким. Це свідчить про те, що студенти-майбутні педагоги не готові до впровадження індивідуального стилю життя, не усвідомлюють значення цих цінностей для професійної діяльності. Тому цей факт потребує особливої уваги у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів, оскільки гуманістична спрямованість суспільного розвитку, зміна ідеологічних орієнтирів, перетворення в економічному житті, впровадження ринкових механізмів вимагають формування вільної, активної і, головне, творчої особистості, яка здатна не лише правильно зорієнтуватися у нових умовах, досягти повної реалізації власних здібностей та можливостей, а й проводити цілеспрямовані перетворення оточуючої дійсності на користь всього суспільства. Виховати таку особистість може лише той педагог, який сам мислить нестереотипно, а, використовуючи кращі наукові надбання, організовує свою діяльність у руслі постійного пошуку, активно застосовує творчий підхід.

Професійна діяльність майбутнього педагога базується на специфічній системі знань як теоретичного, так і практичного характеру,

на критеріях успішного розв'язання проблем, системі етичних принципів і цінностей, які регулюють відносини з колегами та різними інстанціями. Вона невід'ємна від гуманістичних, та демократичних ідеалів, тому її цінності ґрунтуються на повазі до людини, її гідності. Соціальне замовлення на фахівця вимагає від нього високої загальної та професійної культури, розвинутого почуття відповідальності, здатності до самооцінки та саморозвитку, вміння контролювати свої стосунки з людьми.

Формування цінностей особистості студентів/студенток – майбутніх педагогів є важливим напрямом вдосконалення психолого-педагогічного процесу професійного навчання, що створює умови для того, щоб кожен фахівець мав активну життєву позицію, відданість обов'язку, сміливість, рішучість, відповідальність, порядність і чесність у стосунках між людьми, найвище розуміння соціальної значущості своєї діяльності у будь-яких ситуаціях. Перехід до дорослості в людському суспільстві передбачає залучення особистості до оволодіння системою знань, норм і навичок, завдяки яким індивід може виконувати суспільні функції, нести соціальну відповідальність та створювати матеріальні та духовні цінності.

Як зазначив академік І. Бех, «... одним із основних чинників формування особистісних цінностей вважається свідомо інтелектуальна робота людини по все більш глибокому і широкому відображенню дійсності, а не внутрішньо-спонтанне розгортання визначених динамічних тенденцій» [1]. Ми поділяємо наукову позицію дослідників стосовно того, що суб'єкт із розвинутою ціннісною системою є дійовим носієм моральних норм, на якого можна покластися іншій людині при розв'язанні власних духовно-практичних проблем, оскільки така особистість знає, що є загальнозначущим, усталеним, вічним, а що – мінливим і не вартим уваги.

Світоглядні уявлення про проблему людини у світі та про світ у людині зводяться до думки, що таким є ставлення безкорисної і дійової любові людини до людини, коли кожна людина розглядається іншою не як засіб, а як мета. Любов і є вихідною цінністю для розгортання морально-відповідального життя людини.

Під формуванням цінностей розуміємо не примусовий зовнішній вплив на особистість, а створення умов для її саморозвитку, самовдосконалення, залучення студентства до духовно спрямованої навчально-виховної та перетворюючої діяльності. Завдяки цьому процесу сформовані цінності інтеріоризуються в особистісні якості студентів/студенток і мають знаходити прояв у вчинках, поведінці та діяльності молоді.

Об'єктивно існуюча система цінностей має стати змістовно-психологічною основою становлення особистості студента/студентки як суб'єкта духовно спрямованої діяльності та поведінки. Стає зрозумілим, що головною характеристикою суб'єкта інновацій (майбутнього вчителя)

є його дійова самосвідомість як основа суб'єктивного існування. Суб'єкт – це діяч, здатний до вибору типу діяльності, конкретної ролі для себе та інших, до вироблення власних цілей та засобів їх досягнення.

Значний потенціал формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів криється в організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, в удосконаленні його змістової і технологічної компоненти. Проте зауважимо, що осмислене вивчення іноземної мови майбутніми педагогами містить у собі значний потенціал щодо формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів.

Нове бачення освіти має на меті створення для студентства мотиваційного середовища у процесі вивчення іноземних мов. Зростаюче значення культурних обмінів, інтеграція в Європу, долучення до світових цінностей, процес глобалізації збільшили можливості контактів з носіями мови. Вивчення іноземної мови в вищій школі набуває практичного значення, а комунікативна функція мови відіграє головну роль в процесі вираження почуттів, суджень та засвоєнні інформації, знань, що подаються в будь-якій формі.

Проте аналіз практики викладання англійської мови у вищому навчальному закладі свідчить, що підручники та методичні розробки, які використовуються в процесі навчання, ще недостатньою мірою враховують необхідність формування професійно зумовлених особистісних якостей майбутніх педагогів, їх ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери, динаміку смислотвірних мотивів учіння в процесі навчання.

Провідними мотивами учіння англійської мови студентами/студентками вищого навчального закладу є мотиви професійного досягнення, комунікативні, пізнавальні та мотиви зовнішні. Засобом їх формування слугує методика викладання та зміст іноземної мови як навчального предмета. Специфічними спонуками вивчення мови є комунікативні мотиви. Найважливішою умовою їх формування та розвитку є надання комунікативного характеру всьому курсу викладання англійської мови у вищій школі.

Актуальною нам вбачається проблема вдосконалення змістового наповнення курсу іноземної мови з метою ознайомлення майбутніх педагогів у процесі його вивчення з надбаннями світової цивілізації і загальнолюдськими цінностями.

Усе викладене вище засвідчує, що формування та розвиток цінностей у майбутніх педагогів є важливим напрямом вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : навч.-метод. посіб. : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144–150.